

ALMANYA NOTLARI 21

Ocak/Şubat/Mart 2022

Almanya'nın Rusya Problemi: Nedenleri ve Olası Jeopolitik Etkileri

Dr. Yaşar Aydın

ÖNSÖZ

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası Almanya beklenmeyen bir şekilde görece sert tepki gösterdi ve Ukrayna ile tam bir dayanışma içinde olduğunu vurguladı. Avrupa Birliği üyeleriyle beraber geniş bir yaptırım paketini kabul eden Almanya hükümeti, Ukrayna'ya doğrudan silah desteği yapmaya da karar verdi. Almanya Notları'nın yeni sayısı için Hamburg Protestan Üniversitesi'nden Siyaset Bilimci Dr. Yaşar Aydın, Almanya-Rusya ilişkilerinin tarihsel arka planını ve jeopolitik boyutunu inceledi ve Almanya'nın Rusya-Ukrayna krizindeki tutumunu değerlendirdi.

Saygılarımızla

PROF. DR. AYHAN KAYA
MÜDÜR, AVRUPA BİRLİĞİ ENSTİTÜSÜ
İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

DR. DENİZ GÜNEŞ YARDIMCI
UZMAN ARAŞTIRMACI VE DAAD OKUTMANI
AVRUPA BİRLİĞİ ENSTİTÜSÜ
İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

Almanya'nın Rusya Problemi: Nedenleri ve Olası Jeopolitik Etkileri

Dr. Yaşar Aydın

ALMANYA’NIN RUSYA PROBLEMİ Nedenleri ve Olası Jeopolitik Etkileri

Dr. Yaşar Aydın¹

Protestant University for Social Work and Deaconry Hamburg

Rusya-Ukrayna savaşı Almanya’yı Rusya ile karşı karşıya getirmekle kalmadı, Avrupa Birliği’nin bu ekonomik ve siyasi bakımdan en güçlü ülkesinin siyasi ve askeri zafiyetini de gözler önüne serdi. Berlin’in krizin aşılamaışındaki sorumluluğu yadsınamaz ve kuşkusuz birçok nedeni var. Bunlardan biri jeopolitik basiretsizlik. Bir başka neden ise, özellikle Anglo-Sakson dünyada dillendirilen “Rapallo Sendromu” ve “Alman Sorunu” deyimleriyle ifade edilen kaygıların Almanya’nın dış politika manevra alanını sınırılıyor olmasıydı. Berlin’in diplomatik caydırıcılığını zayıflatan bir diğer etmen ise Almanya’nın Rus doğalgazı ve petrolüne olan bağımlılığıydı. Yaptırımlar ise Alman ekonomisini zor durumda bırakırken, Almanya’nın Avrupa’nın liderliği hedefine de darbe vuruyor. Almanya, jeopolitik ve jeo-ekonomik meydan okumalarla karşı karşıya.

Giriş

Almanya, Rusya’nın siyasi ve askeri meydan okumasıyla karşı karşıya. 22 Şubat gecesi Rusya Devlet Başkanı Putin, ‘Donetsk’ ve ‘Luhansk’ özerk bölgelerinin bağımsızlığını tanıdığını deklare etti. Sonrasında Rusya ile bu iki sözde ‘Halk Cumhuriyeti’ arasında bir ‘dostluk ve yardımlaşma’ anlaşması imzalandı ve bu bölgelere askeri kuvvet yollandı. Putin, 24 Şubat sabahı da Ukrayna’nın doğusundaki Donbas bölgesine özel askeri operasyon başlattıklarını duyurdu, gün içinde Rus silahlı kuvvetleri Ukrayna kentlerini

¹ Dr. Yaşar Aydın – Göç araştırmaları, Almanya ve Türk dış politikası ve uluslararası ilişkiler uzmanı, Hamburg Protestan Yüksekokulu’nda görev yapıyor. Aydın, sosyoloji ve ekonomi dalındaki lisans ve master eğitimini Hamburg (Almanya) ve Lancaster (İngiltere) Üniversitelerinde tamamladı, sonrasında ise Hamburg Üniversitesi’nden doktorasını aldı. Uluslararası ilişkiler, jeopolitik, Türk ve Alman dış politikası, milliyetçilik ve diaspora konuları üzerinde çalışıyor. Alman ve Türk gazetelerine yorumlar yazan Aydın’ın bilimsel makaleleri dışında üç telif kitabı ve editörlüğünü yaptığı iki derleme kitabı bulunuyor: *Topoi des Fremden* (2009), *Transnational statt nicht integriert* (2013), *Türkei* (2017) *Pop Kultur Diskurs: Zum Verhältnis von Gesellschaft, Kulturindustrie und Wissenschaft* (2010). ‘Graue Wölfe’ – *Türkischer Ultrationalismus in Deutschland* (2022) kitabı yakında çıkacak.

E-Mail: Yasar.aydin@gmx.de | Twitter: @yasaraydin10

vurmaya devam etti. Alman kamuoyu ve medyasında Putin'in bu hamlesi Batı'ya karşı bir "savaş ilanı" olarak yorumlanırken, Şansölye Olaf Scholz Moskova'nın bu iki cumhuriyeti "tanıma kararını" kabul etmediklerini açıkladı ve 'Kuzey Akımı 2' doğalgaz boru hattının sertifikasyon sürecini durdurdu.² Daha sonraki açıklamasında ise Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısının "uluslararası hukukun açık bir ihlali olduğunu" ve "hiçbir gerekçeye dayanmadığını" dile getirdi.

Twitter resmi hesabından yaptığı paylaşımı ise "Almanya, Putin'in bu acımasız eylemini en güçlü şekilde kınıyor" ve "Rusya bu askerî harekâtı derhal durdurmalıdır" ifadelerini içeriyordu.³ Almanya'nın bu üst düzey sert açıklamalarına rağmen Ukrayna'nın Almanya Büyükelçisi Andriy Melnyk Alman hükümetini "Ukrayna'yı yapayalnız bırakmak" ve Rusya'ya yönelik "sert yaptırımları önlemekle" suçlamaya devam ediyordu. Alman basınında da Scholz yönetimindeki hükümetin pasif kalarak krizin aşılp savaşın engellenmesine katkı sunamadığı eleştirisi yapıldı. Olaylar hızla geliyor, açıklamalar birbiri ardına geliyor ve yeni yaptırım kararları kamuoyuyla paylaşılıyor. Bu satırlar yazılırken Şansölye Scholz yine Twitter hesabından Ukrayna'ya 1000 tanksavar silahı ve 500 Stinger füzesi yollayacaklarını duyurdu.⁴

Krizin aşılammamasında Almanya'nın sorumluluğu neydi? Rusya-Ukrayna Krizi'nde bu noktaya nasıl gelindi? Putin'in böylesi riskli bir hamleyle Batı'ya meydan okumasını nasıl açıklayabiliriz? Geline nokta Alman ekonomisini, hükümetin dış politikasını nasıl etkileyecek? Bu yazımızda, bu ve benzeri sorulara cevap ararken, gelişmeleri 'neorealist' bir perspektiften değerlendirerek neden-sonuç ilişkileri kurmaya çalışacağız ve tarihsel arka plan ile jeopolitik boyutu dikkate alacağız.⁵

² Charles Riley & Julia Horowitz, 'Germany halts Nord Stream 2 and Russia responds with a stark warning', içinde: CNN, 23.2.2022, <https://cnn.it/3LVsrV9>, son erişim: 23.2.2022.

³ Bkz. Bundeskanzler Olaf Scholz, @Bundeskanzler, 24.2.2022, <https://bit.ly/3M1X07k>, son erişim: 28.2.2022.

⁴Bkz. Bundeskanzler Olaf Scholz, @Bundeskanzler, 24.2.2022, <https://bit.ly/3pq36jn>, son erişim: 28.2.2022. Eleştirilerle ilgili bkz. Maximilian Popp, 'Schämen Sie sich, Herr Scholz!', *Spiegel Online*, 27.2.2022, <https://bit.ly/3K16GZ5>, son erişim: 28.2.2022 ve Andrij Melnyk, @MelnykAndrij, 26.2.2022, <https://bit.ly/3st5yHM>, 28.2.2022.

⁵ Burada, neorealist yaklaşımın etrafıca bir tasviri yerine bazı önemli varsayım ve temel tezlerine kısaca değinmenin daha elzem olduğu kanısındayım. Neorealist yaklaşım devletleri güç maksimizasyonu peşinde koşan ve maliyet-fayda hesabı temelinde hareket eden rasyonel aktörler olarak ele alır. Örneğin Kenneth Waltz'a göre, devletlerin uluslararası sistemdeki eylemleri şirketlerin ekonomik sistemdeki davranışlarına benzer, ikisinin de iki temel amacı vardır: varlığını sürdürmek ve ekonomik refah ile siyasi/askeri gücünü optimize etmek. (Bkz. Kenneth N. Waltz, 'Reflections on Theory of International Politics: A Response to my Critics', içinde: Robert O. Keohane (ed.), *Neorealism and its Critics*, New York: 332-345, s. 331). Neorealist bakış açısına göre, uluslararası sistemdeki kutupların sayısı ve muhtevası devletlerarası ilişkileri, krizlerden savaşlara sistemin dayanıklılığını ve esnekliğini belirlemekle kalmaz, devletlerin siyasi konumlarını, güçlerini ve hareket alanını da etkiler. Örneğin çok kutuplu bir uluslararası sistemde küçük

Tarihsel Arka Plan I:

Almanya-Rusya İlişkileri ve Jeopolitik Boyut

Almanya-Rusya ilişkileri yüzyıllar öncesine gidiyor ve birçok iniş çıkışı, çatışma ve iş birliği dönemlerini, karşılıklı fırsat ve meydan okumaları, diplomatik gerilimleri ve üç büyük savaşı da içeriyor: Yedi Yıl Savaşları (1756-63), Birinci Dünya Savaşı (1914-17) ve İkinci Dünya Savaşı (1941-45). Almanya'nın 19. yüzyılın ikinci yarısında Prusya Krallığı öncülüğünde milli birliğini tamamlamasında Rusya'nın payı yadsınamaz. Gerek Prusya-Danimarka Krallığı Savaşı (1864) gerekse Prusya Krallığı-Avusturya-Macaristan İmparatorluğu (1866) ve Prusya-Fransa Savaşları'nda (1870-71) Rus İmparatorluğu tarafsız kalarak Almanya'ya dolaysız da olsa destek vermişti.

Almanya'nın ulusal birliğinin mimarı usta diplomat Şansölye Otto von Bismarck, Rus İmparatorluğu ile ilişkilerin önemini kavramış, iş birliğine dayalı ikili ilişkilerin Almanya'nın yararına olduğunun bilincindeydi.⁶ Kayzer II. Wilhelm ise Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar uygulayarak Fransa'ya yakınlaşmasına ve Fransa ile Britanya İmparatorluğu ile ittifak kurmasına sebebiyet verdi. Almanya, bunun bedelini Birinci Dünya Savaşı'nda hem doğu hem de batı olmak üzere iki cephede savaşmak zorunda kalarak ve savaştan mağlubiyetle ayrılarak bir hayli ağır ödedi. 1918 Devrimi'yle tahtından olan Kayzer II. Wilhelm ise yaşamını Hollanda sürgününde tamamladı.⁷

1960'ların sonlarında ise Bismarck'ın Rusya yaklaşımına benzer bir tavır içinde olan sosyal demokrat Şansölye Willy Brandt, "yeni doğu politikasını" Moskova Antlaşması (1970) ile taçlandırmıştı. Bu sayede Almanya'yı Sovyetler Birliği'ne yakınlaştırarak 1975 yılındaki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİT) – Helsinki Nihai Anlaşması'nın önünü açmıştı.⁸ Bunun Almanya'ya güvenliğinin yanı sıra ekonomik getirisi de oldu. Benzeri bir yakınlaşma süreci yine bir başka sosyal demokrat Şansölye Gerhard Schröder (1998-2005) döneminde gerçekleşmişti. 1990 yılında ise Sovyetler Birliği iki

ve orta büyüklükteki devletler, tek veya iki kutuplu bir sisteme göre daha geniş manevra alanına sahiptirler. Bir başka ön kabul ise dış politikanın iç politika, güvenliğin ise iktisadi çıkarlar karşısındaki önceliğidir. Neorealist yaklaşımının teorik ve tarihsel dayanakları için bkz. Henry Kissinger, *World Order*, London: Penguin Books, 2014; Brendan Simms, *Europe: The Struggle for Supremacy, 1453 to the Present*, London: Penguin Books, 2014 ve John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton & Company, 2016

⁶ Krş. Yaşar Aydın, 'Bismarck ve İttifaklar Sistemi', *Perspektif*, 29.7.2020, <https://bit.ly/3Hf3Pdb>, son erişim: 25.2.2022.

⁷ Krş. Christopher Clark, *Kaiser Wilhelm II: A Life in Power*, London: Penguin, 2009.

⁸ Krş. Yaşar Aydın, 'Willy Brandt ve Almanya'nın Doğu Açılımı', *Perspektif*, 7.12.2020, <https://bit.ly/3Hjziv4>, son erişim: 25.2.2022 ve Peter Merseburger, *Willy Brandt, 1913-1992: Visionär und Realist*, München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2006.

Almanya'nın – Almanya Federal Cumhuriyeti ve Alman Demokratik Cumhuriyeti – birleşmesini veto etmeyerek ikinci kez – bu sefer dolaysız olarak – Almanya'nın milli birliğine olanak sağlamıştı.⁹

Rusya ile iyi ikili ilişkiler Almanya ve Avrupa'yı daha güvenli kılarken, gerilimin ise hem güvenlik hem de ekonomik açıdan maliyeti olmuştur. Ancak Almanya-Rusya yakınlaşması Batı Avrupa ve Amerika'da hep kuşkuyla karşılanı geldi. 1922'de Alman İmparatorluğu ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan 'Rapallo Antlaşması', Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemden tecrit edilmiş iki devletin iş birliği kurmasını ve Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne ekonomik yardım ve askeri eğitim desteğinin yanı sıra silah satışını da (gizli ek madde) içeriyordu. 'Rapallo' deyiimi Almanya'nın bir nevi Batı'dan uzaklaşarak uluslararası ilişkilerde 'özel bir rota' (*Sonderweg*) ya da revizyonist bir yol izlemesini sembolize etmektedir.¹⁰

Kuşkusuz bu kaygıların ardında jeopolitik bir yaklaşım da yatıyor. Jeopolitiğin klasiklerinden Mackinder'e göre, Doğu Avrupa'ya hükmeden, kalp gâh bölgesine hükmeder, bu iki bölge üzerinde hakimiyet kuran dünya kıtasına, Afro-Avrasya'ya hükmeder ve nihayetinde dünyaya egemen olur.¹¹ Dolayısıyla, Almanya ile Rusya'nın ittifak kurması, Anglo-Sakson dünya için istenmeyen ve engellenmesi gereken bir durumdur. Bu nevi bir konstellasyon tarihte kısa bir süreliğine de olsa, 1939-1941 arası Almanya-Sovyetler Birliği ve Almanya-Japonya arasındaki ittifakla gerçekleşmiş, Avrasya'nın büyük bir bölümü bir ittifak blokunun kontrolüne geçmişti.¹²

Almanya'nın uluslararası ilişkilerde 'özel bir rota' (*Sonderweg*) izlemesini betimleyen bir

⁹ Bkz. Hans-Joachim Spanger, 'Die deutsche Russlandpolitik', içinde: Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Oppermann (ed.), *Deutsche Außenpolitik*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011: 648-672.

¹⁰ Bkz. Gregor Schöllgen, *Deutsche Außenpolitik von 1815 bis 1945*, München: C.H. Beck, 2013, s. 149.

¹¹ Bkz. Halford John Mackinder, 'The Geographical Pivot of History' [1904] sunumunun Almancası 'Die geographische Drehpunkt der Geschichte – Die Heartland-Theorie' kullanılmıştır bu yazıda, içinde: Halford John Mackinder, *Der Schlüssel zur Weltherrschaft – Die Heartland-Theorie*, Frankfurt am Main: Westend Verlag, 2019 ve Halford John Mackinder, *Democratic Ideals and Reality*, London: Constable Publishers, 1942.

¹² 23 Ağustos 1939'da Almanya ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan saldırmazlık paktı kamuoyunda ve özellikle de Anglo-Sakson dünyada 'Molotov-Ribbentrop-Paktı' olarak da bilinmektedir. Anlaşmanın merkezinde Doğu Avrupa'nın paylaşımı olup, Polonya'nın iki devlet tarafından işgaliyle sonuçlanmıştır. Ancak pakt çok uzun sürmemiş, 1941 yılında Almanya'nın Sovyetleri işgaliyle son bulmuştur. Bkz. Timothy Snyder, *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*, New York: Basic Books, 2010. Burada bir parantez açmakta fayda var: Almanya'nın başlangıçta Ukrayna'ya silah satışına karşı çıkması sosyal medyada eleştirilere konu olmuş, Molotov-Ribbentrop benzetmesi yapılmıştı. Yani İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetlerle bir olup Polonya devletini ortadan kaldıran Almanya'nın bu kez de Rusya'ya örtülü destek vererek Ukrayna'nın haritadan silinmesine destek sunduğu yönünde son derece polemik tarzında eleştirildi. Geçmişte ise Polonya Savunma Bakanı Rudoslaw Sikorsky Alman-Rus doğalgaz hattı anlaşmasını eleştirirken Molotov-Ribbentrop Paktı benzetmesi yapmıştı.

başka sembolik terim ise ‘Alman Sorunu’ deyimidir.

‘Alman Sorunu’, geniş anlamıyla Almanya’nın coğrafi bakımdan, yani Avrupa kıtasındaki merkezi konumundan dolayı yeni çağ ve modern zamanlardaki büyük güç rekabetinde (struggle for supremacy) oynadığı önemli role işaret eder. Tarihçi Brendan Simms’in göstermiş olduğu üzere, 15. yüzyıl sonrası büyük güçler arasındaki üstünlük kurma mücadelesinin merkezinde hep Almanya olmuş, bu mücadele bazen bizzat Almanya üzerinde (30 Yıl Savaşları), bazen Almanya için (Fransa–Habsburg Monarşisi ve Prusya–Avusturya-Macaristan mücadelesi) bazen de Almanya’ya (Birinci ve İkinci Dünya Savaşı) karşı yapılagelmıştır. Dar anlamda ise, Almanya’nın 19. yüzyılın son çeyreğindeki birleşmesi sonucu Avrupa içi güçler dengesinin bozulduğu, yeniden birleşmesi durumunda Almanya’nın karşı durulamaz bir güç haline gelebileceği kaygıları gibi sorunlara – Fransa ve Anglo–Sakson dünya açısından – işaret ediyor. Aynı kaygılar İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD, Fransa, İtalya, İngiltere gibi ülkelerde dillendirilmişti.¹³ Hatta Almanya’nın 1990’daki ulusal birliğine, ülkenin çok güçleneceği ve Batı ittifakından koparak Avrupa için yeniden bir tehdit oluşturabileceği gibi düşüncelerle sıcak bakılmıyordu.¹⁴

Kısaca, ‘Alman Sorunu’ bir ikileme işaret ediyor: Bölünmüş, parçalı ve zayıf bir Almanya büyük güçlerin etki ve egemenlik alanına girerek güçler dengesinin bozulmasına neden oluyor, birleşince ise çok güçlenerek diğer Avrupa devletleri için bir tehdit oluşturuyor.¹⁵ Bu tür kaygıları abartılı ve anakronik bulanlara Robert Kagan’ın cevabı açık ve net: 1925’de silahsızlanmış, çok istikrarlı olmasa da demokratik, komşularıyla iş birliği içinde ve Fransa ile tarihi bir pakt (Locarno Antlaşması) kurmuş olan bir Almanya’nın yerini çok değil 10 yıl sonra militarist bir Almanya almıştı. Merkezinde Karl Haushofer’in ‘Lebensraum’ konsepti olan ırkçı, emperyalist-yayılımcı Alman jeopolitiği, Avrupa tarihinin en büyük yıkımıyla (İkinci Dünya Savaşı) ve Yahudi soykırımıyla sonuçlandı.

‘Rapallo Sendromu’ ve ‘Alman Sorunu’ bugün de hâlâ sınırlayıcı etkisini gösteriyor: Almanya’nın dış politikasında otokontrol (*Selbstfesselung*) ve ayrıca askeri güç

¹³ Bu bağlamda NATO’nun ilk Genel Sekreteri Lord Ismay’ın birliğin amacıyla ilgili sözlerini hatırlamakta fayda var. İngiliz diplomat NATO’nun amacını şöyle özetliyordu: “Sovyetler Birliği’ni dışarıda, Amerikalıları içeride, Almanları ise aşağıda tutmak”.

¹⁴ Bkz. Friedbert Pflüger, *Richard von Weizsäcker – Ein Porträt aus der Nähe*, Stuttgart: Deutsche Verlagsanstalt, 1990: 214–220.

¹⁵ Bkz. Brendan Simms, *Europe: The Struggle for Supremacy, 1453 to the Present*, London: Penguin Books, 2014 ve Hans-Peter Schwarz, *Die Zentralmacht Europa – Deutschlands Rückkehr auf die Weltbühne*, Berlin: Siedler Verlag, 1994.

araçlarına karşı tereddütlü tutumunun altında biraz bu sendromdan kaynaklanan, uluslararası camiayı ürkütmemek kaygısı yatmaktadır. Almanya, ‘yumuşak gücü’ (*Soft Power*) öne çıkarırken, bunu sert güç (*Hard Power*) ile tahkim etmesi gerektiğini, diplomasinin ancak ardında ciddi bir askeri caydırıcılık olduğunda başarılı olabileceği gerçeğini unuttuğu izlenimi veriyor zaman zaman.¹⁶ Bunun en son örneğini *Ukrayna Krizi*’nde gördük.

Alman Bakışı ve İdealist Yaklaşımı

Almanya’da hâkim olan görüş, Putin’in dış politikada revizyonist, Avrupa Barış Düzenini tehdit eden, içeride ise baskıcı, otokrat bir lider olduğu yönünde.¹⁷ Oysa Putin’in ilk başkanlık döneminde hem ikili ilişkiler hem de Rus devlet başkanının Almanya’daki imajı farklıydı. Putin, “büyük bir Avrupalı” ve “Almanya dostu” olarak görülüyordu. Federal Meclis’teki konuşmasının bir kısmını Almanca, yani kendi deyimiyle “Goethe, Schiller ve Kant’ın dilinde” yapmak istediğini coşkuyla ilan ediyor, konuşmasında “Rusya’nın Almanya’ya karşı her zaman özel duygular beslediğini” vurguluyordu.¹⁸ 2000’lerin başında Putin, Avrupa entegrasyonunu savunuyor, Soğuk Savaşı ve Sovyet imparatorluğunun “işgal ideolojisini” kınıyor, Batı ile ticari ilişkileri ve iktisadi iş birliğini geliştirmeyi amaçlıyordu. NATO’nun Doğu Avrupa’ya doğru genişlemesini olumlu karşıladığı gibi, Rusya’nın NATO üyeliğine ilişkin bir soruyu da “Neden olmasın?” şeklinde yanıtlıyordu.¹⁹

Putin’in imajının bozulması, 2007 yılından itibaren Batı’nın politikalarını, özellikle de ‘tek kutuplu dünya düzeni’ söylem ve anlayışını eleştirmesiyle başladı. Rusya’nın Almanya ve diğer AB ülkelerine karşı – propaganda, siber saldırıları, kamuoyundan nüfuzlu kişileri maddi kazanç sağlayarak Rusya’yı desteklemeye yönlendirmek gibi eylemleri içeren – bir hibrit savaş yürüttüğüne dair emarelerin çoğalmasıyla eleştiriler

¹⁶ Almanya’nın bu anlayışını sürekli eleştirenlerden biri de Münih Güvenlik Konferansı Başkanı Wolfgang Ischinger’dir. Bkz. Wolfgang Ischinger, ‘Es gilt das Recht des Stärkeren’ (Spiegel-Gespräch, mülakat), Der Spiegel, no. 36/29.8.2020: 17–19 ve Wolfgang Ischinger, *Welt in Gefahr – Deutschland und Europa in unsicheren Zeiten*, Berlin: Econ Verlag, 2018.

¹⁷ Rusya ve Putin Almanya’da uzun bir süredir gündemin en üst sıralarında. Basında ülke ve lideri dikkatlice takip edilirken, halk arasında da yoğun bir ilgi mevcut. Örneğin bir süredir kitapçıların raflarını Rusya ve Putin ile ilgili kitaplar süslüyor.

¹⁸ Wladimir Putin, Almanya Federal Meclis’teki konuşması, 25.09.2001, <https://bit.ly/3C10w8L>, son erişim: 28.2.2022.

¹⁹ Bkz. David Hoffman, ‘Putin Says ‘Why Not?’ to Russia Joining NATO’, *The Washington Post*, 6.3.2000, <https://wapo.st/3M37nDb>, son erişim: 28.2.2022.

de arttı. Kırım'ı ilhak etmesiyle ise doruk noktaya ulaştı.²⁰

Almanya'da Putin'in genelde Batı, özelde AB ve Almanya karşısındaki meydan okuyucu tavrının nedenleriyle alakalı iki yaklaşım mevcut. Dışsal yaklaşıma göre Putin ve Rusya'nın meydan okuyucu, revizyonist tavrının başlıca sorumlusu dış etmenler, yani Batı'nın Rusya karşısındaki tutarsızlığı, Rusya'nın çıkar ve güvenlik kaygılarını dikkate almaması. Dahili yaklaşıma göre ise, Moskova'nın "saldırgan" dış politikası, Rusya'nın bir hukuk devleti olmayışından, özgür ve bağımsız bir medyanın yokluğundan ve yoğun yolsuzluk, rüşvet ve kayırmacılığın halkta yarattığı hoşnutsuzluğun dışarıya yönlendirilme ihtiyacından kaynaklanıyor. Post-emperyal travma tezi, yani Rusya'nın imparatorluk kaybının yarattığı travmadan kurtulamadığı için yeniden agresif, emperyal bir dış politika izlediği, dahili yaklaşımın bir başka örneği.²¹

Almanya'nın Rusya'ya yönelik resmi bakışına ve ana akım medyanın tutumuna sözde idealist ve ahlakçı bir yaklaşım hâkim. Bu ise birçok sorunu beraberinde getirdi. Birincisi, Rusya ile Batı arasındaki ilişki ahlakçı bir yaklaşımla 'iyi ile kötünün mücadelesi' olarak kodlandı. İkincisi, ahlakçılık realizmden ve tarihsellikten uzaklaştırdı, Rusya'nın Batı'ya meydan okuması tek boyutlu ele alındı. Üçüncüsü, jeopolitik kıstasların göz ardı edilmesine yol açtı, örneğin Rusya'nın bu durumu kabul etmeyeceğini, muhtemelen Kırım'ı işgal edebileceği öngörülemedi.

Tarihsel Arka Plan II: Ukrayna Krizi ve Jeopolitik Boyut

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra eski Doğu Bloku ülkeleri AB ve NATO'ya üye oldular. Washington, Brüksel ve Moskova ile iyi ilişkiler kurmaya çalışan Kiev hükümetinin son kertede Batı yanlısı olan dış politikası 2013'te tıkanıp. Başkan Viktor Yanukoviç, Moskova'nın baskısı altında AB ile ortaklık anlaşması imzalamak istemediğini açıklayınca, başkent Kiev'de Avrupa yanlısı gösteriler patlak verdi ('Euromaidan' protestoları), çıkan çatışmalar sırasında çok sayıda insan öldü.

Ukrayna'daki Rus azınlık da hem ülke içinde bir gerilim kaynağıydı, hem de Rusya'ya

²⁰ Vladimir Putin, 'Putin's famous Munich Speech 2007', içinde: YouTube, 20.11.2015, <https://bit.ly/3HxO9Sy>, son erişim: 28.2.2022. Ayrıca söz konusu eleştiri konularıyla ilgili bkz. Anne Applebaum, 'Why the West's Diplomacy With Russia Keeps Failing', *The Atlantic*, 13.2.2022, Almanya'da hâkim olan Putin ve Rusya algısıyla ilgili ise bkz. Manfred Quiring, *Putins russische Welt: Wie der Kreml Europa spaltet*, Bonn: bpb, 2017.

²¹ Bkz. Hubert Seipel, *Putins Macht: Warum Europa Russland braucht*, Hamburg: Hoffmann & Campe, 2021; Quiring, *Putins russische Welt...* ve Martin Aust, *Die Schatten des Imperiums*, Bonn: bpb, 2019.

Ukrayna iç işlerine müdahale etme olanağı sunuyordu. 1991 yılında bağımsızlığına kavuşan Ukrayna, etnik ve siyasi-kültürel anlamda güçlü bir toplumsal bütünlük oluşturamadı. Batıdakiler kendilerini Avrupa'ya daha yakın hissederken, ülkenin doğusundakiler Rusya'ya daha yakın durdular.

Kırım yarımadası 2014 yılında tartışmalı bir referandumla Rusya Federasyonu'na katılırken, Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk ve Luhansk illerinde de Rusya'nın desteklediği ayrılıkçı milislerle Ukrayna hükümet birlikleri ve sözde Ukraynalı gönüllü milisler arasında çatışmalar çıktı. Gerek 2014'te imzalan 'Minsk Protokolü' gerekse 2015'te yapılan 'Minsk Anlaşması'yla etnik soruna ve çatışmalara son verilemedi, mesele 'dondurulmuş bir kriz' olarak günümüze geldi.

Son kriz sürecinde ise Vladimir Putin sadece Ukrayna'nın asla NATO'ya alınmamasını talep etmekle kalmıyor, ayrıca ittifakın doğuya doğru genişlemesinin fiilen tersine çevrilmesini, yani 1997 öncesi durumun restore edilmesini ve Avrupa'nın Amerikan nükleer başlıklı füzelerden arındırılmasını da istiyordu. ABD'li karar vericiler ve NATO yetkilileri ise Ukrayna'nın egemenliğine işaret ediyor, NATO'ya üyeliğin Kiev'in tasarrufunda olduğunu savunuyordu. NATO ve ABD'nin Rusya'nın taleplerini kabul etmesi, birliğin inandırıcılığını ve caydırıcılığını kaybetmesi anlamına gelecekti. Putin'in bunu kestirememiş olması çok güçlü bir olasılık değil.

Rusya'nın Ukrayna konusundaki ısrarının kuşkusuz ekonomik, siyasi, etnik, kültürel (kimliksel) ve jeopolitik boyutları var, bunu Almanya'da sıkça tekrarlandığı gibi sadece Rus iç politikasıyla açıklamak doğru olmaz. Ukrayna ekonomik açıdan son derece önemli bir ülke, deyim yerindeyse 'Avrupa'nın tahıl ambarı', dünyanın en büyük buğday ihracatçılarından biri. Ekilebilir arazisi tüm AB'deki ekilebilir alanın bir çeyreğine tekabül ediyor, gıda ürünleri Ukrayna'nın demir-çelikten sonra en önemli ihracatı. Ülke önemli bir hammadde ihracatçısı; demir cevheri, grafit, titanyum, nikel, lityum ve nadir topraklar gibi muazzam maden kaynaklarına sahip. Örneğin, AB'nin belirlediği lityum veya kobalt gibi 30 kritik hammaddeden 21'inin Ukrayna da mevcut olduğu söylenmekte. Âtıl duran kaya gazı yatakları Ukrayna'yı enerji ithalatçı bir ülkeden doğalgaz ihracatçısına dönüştürebilecek potansiyelde. İleride ülkenin Avrupa için önemli bir hidrojen tedarikçisi olması da ihtimal dahilinde. AB'nde Ukrayna ile bir hammadde ve akü ittifakı kurulması da tartışılıyor.²²

²² Notker Blechner, "Mehr als 'Europas Kornkammer'", içinde: *tagesschau.de*, 14.2.2022, <https://bit.ly/3IwCB3o>, son erişim: 28.2.2022.

Almanya, Polonya'dan sonra Ukrayna'nın AB içindeki en önemli ikinci ticaret ortağı. 2020'de yaklaşık 4,6 milyar Euro değerinde mal ihraç ederken, Ukrayna'nın Almanya'ya ihracatı ise 2,5 milyar Euro değerindeydi. Bu Almanya'nın AB dışı ülkelere ihracatının yüzde 0,8'lik bir payına tekabül ediyor, Ukrayna Almanya'nın ticaret partnerleri sıralamasında ithalatta 44, ihracatta ise 41'inci sırada. Ukrayna'nın ithalat yaptığı ülkelerin başında yüzde 15,4 oranıyla Çin, yüzde 9,9 ile Almanya, yüzde 8,5 ile Rusya, yüzde 7,6 ile Polonya, yüzde 5,5 ile ABD, yüzde 5,4 ile Beyaz Rusya ve yüzde 4,9 ile Türkiye geliyor. Ukrayna'nın ihracat partnerleri sıralaması ise şu şekilde: yüzde 14,5 ile Çin, yüzde 6,7 ile Polonya, yüzde 5,5 ile Rusya, yüzde 4,5 ile Türkiye ve yüzde 4,2 ile Almanya.²³ Ukrayna kuşkusuz Almanya için vazgeçilmez bir ticaret partneri değil. Rusya için ise ekonomik bakımdan son derece önemli.

Ukrayna, Rus tarihinde ve güncel Rus tarih anlatısı içinde son derece önemli bir yere sahip. Rusya'nın devletleşme tarihi Ukrayna topraklarında başlıyor, kuzeyden gelen Vikinglilerin yerli Slavlarla karışarak milletleşmesi ve devletleşmesi burada gerçekleşti. İlk Rus devleti olan Kiev Knezliği (882 –1240) burada kuruldu ve Rusya'nın ulusal anlatısında Rusya bu devletin devamı olarak görülüyor. Rusların Hristiyanlığı kabul etmesi bu döneme ve bu coğrafyaya tekabül ediyor.²⁴ Hristiyanlığa geçişte önemli bir rol oynayan İmparator Vladimir hem Ukrayna'nın ve hem de Rusya'nın milli kahramanı. Putin tarafından yaptırılan Kiev Prensi Vladimir'in anıtının 2016 yılında Moskova'da açılışı Kiev'de milliyetçi tepkilere neden olmuştu.²⁵

Bu birkaç örnekten de anlaşıldığı üzere, Ukrayna Rus tarihi ve kimliği açısından son derece önemli. Brzezinski'nin de işaret etmiş olduğu gibi, Ukrayna'nın Rusya ile olan bağlarını kopararak NATO ve AB içinde yer alması, Rusya'nın, ortak bir Panslav kimliğinin «tanrı tarafından tayin edilmiş taşıyıcısı» olma mistik iddiasına bir meydan okumadır. Dolayısıyla Rusları siyasi ve etnik kimliklerini yeniden düşünmeye zorlayacak, muhtemelen derin bir kimlik bunalımına ve kimlik temelli gerilimlere yol açacaktır. Jeopolitik açıdan ise Rusya, "Ukrayna'sız bir Avrasya imparatorluğu değildir".²⁶

Rusya, Transatlantik askeri ittifakın doğuya doğru genişlemesini 1997 yılında 'NATO-

²³ Germany Trade & Invest, 'Ukraine', 11/2021, <https://bit.ly/33XOnVg>, son erişim: 28.2.2022.

²⁴ Philip Longworth, *Russia's Empires. Their Rise and Fall: From Prehistory to Putin*, London: John Murray Publishers, 2006: 31, 38.

²⁵ Bkz. Alexey Timofeychev, 'Moscow monument to Prince Vladimir provokes ire in Kiev', *Russia Beyond*, 14.11.2016, <https://bit.ly/3Ma53u4>, son erişim: 28.2.2022.

²⁶ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2005: 133–134.

Rusya Kuruluş Yasası'nın imzalanmasıyla yazılı olarak tanımıştı. Ancak Moskova 2000'li yılların ortalarına doğru NATO'nun doğuya doğru genişlemesini tehdit olarak görmeye başladı. NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, kuşkusuz jeopolitik bir eylemdi, Ukrayna'nın birliğe alınması fikri de. NATO üyeliğinin Ukrayna'yı Rusya ile Batı arasında bir tampon devlet olmaktan Rusya'yı dengeleyen bir cephe gücüne dönüştüreceği görülmek istenmedi. Ukrayna'nın NATO'ya alınması Rusya'nın etrafındaki çemberi daha da daraltacak, ABD'nin Rusya'yı çevreleme (*containment*) politikasına yeni bir boyut kazandıracaktı.

Ukrayna'nın jeopolitik açıdan önemi Rusya'yı çevreleme ve dengeleme potansiyelinden ibaret değil. Amerikan jeostrateji uzmanı Zbigniew Brzeziński'nin de işaret etmiş olduğu gibi Ukrayna'nın Rusya'yı Akdeniz'e açılan bir kapı olan liman kent Odesa üzerinden dünya ticaretine eklemleyen bir fonksiyonu vardı. Dolayısıyla Ukrayna'nın bağımsızlığı Rusya'yı hem önemli bir ticari merkezden hem de "Karadeniz'deki hakimiyetinden mahrum etti". Ukrayna'nın bağımsızlığı, "Rusya'nın jeostratejik seçeneklerini büyük ölçüde" kısıtlamıştı, olası bir NATO üyeliği ise daha büyük bir yıkım olacaktı.²⁷

Brzezinski'ye göre Amerika'nın Avrasya'da üstünlük kurabilmesinin yolu muhalif bir ittifak bloğunun ne pahasına olursa olsun engellenmesinden geçmektedir. Bunun kilit yollarından biri ise NATO'nun doğuya doğru genişlemesidir ve bu başarısızlığı takdirde "Amerikan liderliği gözden düşer", güçlü, Transatlantikçi bir Avrupa planı suya düşer ve Orta Avrupa'da "Rus jeopolitiği yeniden" canlanırdı.²⁸ Brzeziński'nin mülahazalarının Amerikan karar vericilerini ne denli etkilediğini, ABD'nin strateji ve taktiklerine ne denli yansıdığı tartışılır. Ancak, Rusya'nın bakış açısına göre, Brzezinski'nin fikirleri ABD'nin dünya egemenliği hedefinin bir izdüşümü, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve Batının Ukrayna politikası Brzezinski'nin stratejisinin gündemde olmasının bir kanıtı.

Bir başka jeostrateji uzmanı ve realist yaklaşımın önde gelen bir temsilcisi ise Batı'yı 2014 yılında Ukrayna konusunda uyarıyor, Ukrayna'nın Rusya açısından tarihi ve kültürel önemine işaret ediyordu. Henry Kissinger'a göre Ukrayna'nın varlığını sürdürmesi ve gelişebilmesi için ne Rusya'nın ne de Batı'nın ileri karakolu olmamalı,

²⁷ age. 134–135.

²⁸ age. 269 ve sonraki sayfalar.

aksine bir köprü işlevi görmeliydi.²⁹

Almanya'nın Jeopolitik Basiretsizliği

Almanya'nın Ukrayna krizini çözme ve savaşı engelleme konusunda başarısız olmasının birçok nedeni var. Hükümetin yeni kurulmuş olması, kabine içinde görüş ayrılıkları önemli etkenler. Almanya ekonomik bakımdan Rusya'ya bağımlı, doğalgaz ihtiyacının yarısından fazlasını Rusya'dan temin ediyor. Rus doğalgazı olmaksızın Alman sanayisinin küresel rekabet gücünü koruyabilmesi çok zor. Şansölye Scholz'un önceki temkinliliğinin arkasında yatan neden de buydu. Bundan dolayıdır ki Scholz, 'Kuzey Akım 2' doğalgaz boru hattının tamamen özel sektörü ilgilendiren bir konu olduğunu söylemiş, Rusya'ya karşı muhtemel yaptırımlar çerçevesinde gündeme gelmeyeceğini ima etmişti. Almanya, İngiltere ve Fransa karşılaştırıldığında askerî açıdan çok zayıf. Alman Genelkurmay Başkanı bunu açık bir dille ifade etti.

Rusya'nın ekonomik olarak istikrarsızlaşması Almanya'yı diğer Avrupa ülkelerinden fazla etkileyecektir. Ukrayna'dan olası bir göç dalgasının odağında ise örneğin bir Fransa ya da Birleşik Krallık değil, Almanya olacaktır. Ayrıca Almanya'da siyaset ve kamuoyu ikiye ayrılmış durumda. Bir taraftan 'Transatlantikçiler' daha sert tepki ve tedbirler isterken, öte taraftan 'Avrupacılar' daha temkinli, uzun soluklu ve diplomasiyi, ticari ilişkilerin dönüştürücü özelliğini ön plana koyan bir yol izlemekten yana idiler. Dolayısıyla, Almanya'nın gerek tek başına gerekse Fransa ile yapabileceği çok fazla bir şey yoktu. Scholz ve Macron'un diplomatik inisiyatif ve çabaları değerliydi, ancak sonuç vermedi, çünkü kriz anlarında arkasında caydırıcı bir askeri güç olmadan diplomasinin başarı şansı olamıyor.

Ayrıca, sadece Almanya ve Fransa değil, ABD de ciddi bir askeri caydırıcılık sergilemekten uzaktı. Çünkü son 20 yılda giriştiği – Irak'tan Afganistan'a, Libya'dan Suriye'ye – bütün askeri müdahalelerinde başarısız olmuştu. Afganistan'da ciddi bir itibar kaybına uğramış bir ABD'nin Ukrayna'da yeni bir askeri angajmana girmeyeceğini öngörmek zor olmadı Rusya için.

Ancak, Almanya'nın başarısızlığının altında jeopolitik basiretsizlik de yatmaktadır.

²⁹ Henry A. Kissinger, 'How the Ukraine Crisis Ends', *The Washington Post*, 6.3.2014, <https://bit.ly/3tCTKIG>, son erişim: 10.3.2022.

Örneğin Rusya'nın çok güçlü bir imparatorluk geleneği olduğunu, Ukrayna'nın tarihsel boyutunu ve Rus kimliği bakımından önemini kavrayamadı. Almanya'nın göz ardı ettiği bir başka nokta ise büyük güç rekabetinin³⁰ farklı bir mantıkla yürüdüğü gerçeğiydi. Oysaki ikili ilişkilerin, özellikle de büyük güç rekabetinin hiçbir zaman salt hukuki bir çerçeve içinde, evrensel kural ve değerlere bağlı biçimde yürümediği uluslararası ilişkiler teorisinde ve tarihinde sıkça işlenmişti. Jeopolitik mülahazalar uluslararası ilişkilerin ve güç mücadelesinin değişmez bir olgusu. Batı'nın bunu göz ardı etmesi, Rusya örneğinde gördüğümüz gibi, gerilimlere yol açtı.

Örneğin Almanya'nın Rusya'nın Ukrayna'nın bir tampon devletten kendisini dengeleyen bir cephe devletine dönüşmesine en azından direneceğini öngörmesi ve bu yönde politikalar geliştirmesi gerekirdi. Kaldı ki jeopolitik mülahazalarla hareket eden sadece ABD ve Rusya değil, Almanya ve AB'nin de taktik ve stratejik hamlelerini, siyasi ve iktisadi projelerini jeopolitik mülahazalar da belirliyor. AB Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen birçok konuşmasında bu yönde açıklamalarda bulundu.

Jeopolitik gerçeklerden çokça söz etmekle birlikte, bunun gerekleri yerine getirilmedi. Askeri kapasite artırımına gidilmediği gibi, Türkiye'nin Rusya'yı Suriye, Libya, Kafkaslar ve Orta Asya'da dengeleme konusundaki çabalarının önemini de kavrayamadılar. Berlin, Ankara'nın Moskova'ya yakınlaşmasında pay sahibi idi. Örneğin Almanya'nın 2015 yılında Türkiye'nin Suriye sınırında konuşlandırılmış Patriot füzelerini çekmesi Türkiye'nin güvenliğini zayıflatmakla kalmıyor, aynı zamanda birlik adına son derece olumsuz bir mesaj da içeriyordu.³¹ Almanya 1990'lı yılların ortalarından itibaren ABD'nin bir nevi zafer sarhoşluğuyla tek taraflı hareket etmesinin, Kosova, Irak ve Libya'ya tek taraflı savaş açmasının, 'insani müdahalecilik' siyasetinin, 1997 yılında 'Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması'ndan (1988) ayrılmasının da 'Paris Şartı'nın ruhuna ve içeriğine aykırı olduğunu göremediği gibi ve bunun Rusya ve Çin'de tepkilere yol açacağını da öngöremedi.

³⁰ Bkz. John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton & Company 2016.

³¹ Burak Ege Bekdil, 'US, Germany To Withdraw Patriots From Turkey', *DefenceNews*, 17.8.2022, <https://bit.ly/3K3nHSp>, son erişim: 28.2.2022.

Almanya ve Avrupa Birliği

Rusya ile yaşanan gerilim Batının, ABD, AB ve Almanya'nın siyasi dağınıklığını ve askeri zaafını gözler önüne serdi. Almanya'nın enerji konusunda Rusya'ya bağımlılığı ve askeri bakımdan zayıflığı nedeniyle hareket alanının kısıtlı olduğu görüldü. İnisiyatif ABD'nin eline geçmiş görünüyor. Bu krizin AB ve Almanya'ya olumsuz yansımalarının olacağını öngörebiliriz.

Ukrayna'nın AB'ye gıda ithal eden bir ülke olduğunu düşündüğümüzde, Rus işgalinin tarım ihracatını kısıtlayacağını, bunun da enflasyonist bir baskı oluşturacağını söyleyebiliriz. Ukrayna ekonomisinin kriz içine girmesi ise AB'nin mali yardımını zorunlu kılacaktır. Siyasi açıdan ise AB'nin ABD karşısındaki siyasi bağımlığını ve Amerika'nın güvenlik teminatının önemini artıracaktır.

Almanya'nın gerek AB içinde gerekse AB'nin liderliğine soyunarak dünya siyasetinde ağırlığını koyabilmesi için zamana ve devasa ekonomik, siyasi/diplomatik ve askeri yatırımlara ihtiyacı olacak. Askeri kapasitesini arttırması, ekonomik bağımlılıklarını azaltması gerekiyor. Dikkate alınması gereken bir başka nokta ise AB'nin bir ulus-devletler topluluğu olduğudur. Dolayısıyla hiçbir ulus devlet kendi bağımsızlığından ve özerkliğinden feragat etmeye yanaşmayacaktır. Bundan dolayıdır ki Avrupa Birliği'nin Almanya'nın önderliğinde dünya siyasetinde bir güç odağı haline gelme olasılığının zayıfladığını söyleyebiliriz.

Ukrayna'da çatışmalar sürerken Avrupa Konseyi 24 Şubat akşamı Rusya'ya karşı yeni, geniş kapsamlı yaptırımlar kararlaştırdı. Yaptırım paketi, Rusya'nın büyük sermaye piyasalarına erişimini kesen mali önlemleri; enerji sektörüyle ilgili ihracat yasaklarını, uçakların, uçak yedek parçalarının ve ilgili ekipmanların Rus havayollarına satış yasağını; Rusya'nın yarı iletkenler gibi temel teknolojilere erişiminin kısıtlanmasını ve vize önlemlerini, yani diplomat ve iş insanlarının AB'ye ayrıcalıklı erişiminin engellenmesini içeriyor. Yaptırımların belirlenmesinde de Berlin'in politikasının başka Batılı ülkelerin çoğundan ayrıştığı ve Rusya karşısında çok sert bir yol izlememeye çalıştığı görülmüştü. Ancak Rusya'nın saldırısı sonrası Alman hükümetinin söylem ve eylemlerinin sertleştiği görülüyor. 27 Şubat'ta Federal Meclis'te (*Bundestag*) gerçekleştirilen özel oturumda hükümet strateji değişikliğinin nedenlerini açıkladı. Şansölye Scholz, bir defalığına mahsus Almanya Silahlı Kuvvetlerinin kapasitesini artırma amaçlı 100 milyarlık bir fon ayrıldığını, Alman hava sahasının Rus uçaklarına

kapatıldığını ve Rusya'nın SWIFT ödeme sisteminden çıkarılması karşısındaki çekincenin kaldırdığını açıkladı.³²

Son gelişmelerin 'Transatlantikçi kampı' güçlendirdiğini, 'Transatlantik ilişkilerin' derinleştirilmesi fikrinin 'özerk Avrupa' fikrinin önüne geçtiğini belirtmiştik. AB'nin geleceği ve dünya siyasetinde ne kadar etkin olabileceği sorusunun yanıtı ise Brüksel'in kararlaştırdığı yaptırımların etkisinde yatıyor diyebiliriz. Her şeyden önce Ukrayna-Rusya Krizi, AB'nin uluslararası siyasetin jeopolitik bir arka bahçesi haline geldiğini gözler önüne serdi. Rusya'nın son revizyonist hamlesi Transatlantik ilişkilere nasıl yansiyacak? İki senaryo öne çıkıyor:

Birincisi: AB'nin, Hint-Pasifik'te ABD'nin Çin'i çevreleme (*containment*) politikasını desteklemesi, böylece NATO'nun kısa veya orta vadede küresel bir ittifaka dönüşmesi (küresel NATO). *İkincisi:* AB'nin, 'Afrika-Avrasya havzasında', yani Baltık Denizi'nden Orta Doğu ve Afrika-Sahrasına uzanan bir coğrafyada Washington ile eşgüdümlü olarak güvenlik, ekonomik istikrar ve göç hareketlerini yönlendirerek ABD'nin yükünü hafifletmek. Ancak iki senaryo da devasa askeri harcamaları, büyük miktarda kalkınma fonlarını ve diplomatik kapasitenin artırılmasını gerektiriyor. Bunun seçmenlerden destek görmesi sanıldığından da zor olabilir. NATO'nun bu krizden güçlenerek çıkabilmesi için yeni bir Transatlantik görev dağılımına gidilmesi gerekiyor.

Olası Jeopolitik Sonuçlar

ABD, AB'den beklediği desteği ve yardımı görmemesi durumunda Rusya'yı yanına çekmeyi deneyecektir. Zira ABD ve de Çin, Rusya'nın karşı jeopolitik blokta yer aldığı bir durumu istemiyor. ABD ve dolayısıyla da Batı için en kötü senaryo, Rusya'nın Çin'i Tayvan meselesinde, Çin'in ise Rusya'yı Ukrayna konusunda desteklemesi, yani iki cephede aynı anda iki büyük gücü çevreleme durumunda kalmasıdır. Henüz formel bir Rusya-Çin ittifakı yok. Rusya'nın son hamlelerini bu bağlamda değerlendirmek, Putin'in askeri krizi tırmandırmasını üç boyutta ele almakta yarar var.

Birincisi: Rusya, Ukrayna'nın doğu bölgelerini – büyük olasılıkla – ilhak ederek oradaki Rusları anavatana katacak. Üstelik bu hamlesiyle Ukrayna'yı uzun bir süreliğine

³² Bkz. Sebastian Sprenger, 'Scholz proposes 100 billion Euro defense fund, vows to exceed NATO spending goal', 27.2.2022, <https://bit.ly/3poRqxt>, son erişim: 28.2.2022.

istikrarsızlaştırmış, ülkenin NATO üyeliğinin önüne set çekmiş olacak. Ukrayna’da askeri bir hezimet yaşayarak istikrarsız bir sürece girmediği takdirde – ki bu olasılık mevcut – Rusya’nın Ukrayna’nın dengeleyici bir kanat gücüne dönüşmesini engelleyeceğini öngörebiliriz. Bu durumda Ukrayna uzun süre Rusya açısından – en kötü ihtimalle – bir tampon devlet statüsünde kalacak – en iyi ihtimalle ise – Beyaz Rusya örneğinde gördüğümüz gibi Rusya’nın etki alanına girecek.

İkincisi: AB’nin yaptırımları AB ülkelerini de zor durumda bırakacak, enerji politikaları, ‘Kuzey Akımı 2’ projesinin geleceği, nükleer enerji, ekolojik transformasyon gibi meseleler birlik içinde tartışma yaratacak. Yaptırımların ekonomik durgunluk, yüksek enerji ve enflasyon gibi olası sonuçları ise halktaki hoşnutsuzluğu artırarak anti-Amerikan bir siyasi atmosferin oluşmasına sebebiyet verebilir. Böyle bir durum ise Putin’i Batı ve Avrupa’yı bölme hedefine birkaç adım daha yaklaştırmış olur. Tabii çok yüksek bir olasılık olarak görünmese de AB’nin kendine çeki düzen vermesi de imkân dahilinde.

Üçüncüsü: Putin’in hamlesi küresel jeopolitik boyutta Çin’e yönelik güçlü bir mesaj içeriyor. Çin, Rusya için ekonomik bakımdan güçlü bir müttefik, Rusya ise Çin açısından bölgesel güç projeksiyonu kapasitesine ve deneyimine sahip güvenilir bir ortak. Çin’in güçlenmesi ve ‘Yol ve Kuşak’ projesiyle ekonomik ve lojistik olarak genişlemesi Asya’yı Avrasya üzerinden Avrupa’ya bağlıyor. Çin ile ABD arasındaki sistemik rekabetin kızışması durumunda Rusya, Çin’in Asya ve Afrika’daki jeo-ekonomik çıkarlarına askeri dayanak olabilecek kapasitede. Putin bunun bilincinde. Ukrayna’da Batı’nın baskısını bertaraf ettiği takdirde ülkesinin ABD’ye karşı Çin’in yanında yer almasının Pekin nezdindeki değerini yükseltmiş olacak. Rusya, askeri hareket ve siyasi manevralarıyla kendini ABD ve Çin için vazgeçilemez bir küresel aktör olarak lanse etmek istiyor. ABD’nin buna seyirci kalması düşünülemez. Öncelikle Çin ile Rusya’yı birbirine karşı kullanması, 50 yıl önce Çin ile yaptığını bu sefer de Rusya ile yapmayı denemesi hiç de yabana atılacak bir olasılık değil.

Uluslararası politikada türbülanslı bir süreç ve bütün dünyayı olduğu gibi Almanya’yı da zor günler bekliyor. Uluslararası siyasette kartların yeniden karıldığı, güvenlik ve dış politikada jeo-ekonomik ve jeopolitik kıstasların ağırlık kazandığı, büyük güç rekabeti mantığına göre şekillendirildiği bir döneme girmiş bulunuyoruz.

Bu durum Almanya’nın dış politikasına; güvenliğin öne çıkması, hükümetin askeri

müdahalelere daha açık hale gelmesi ve daha ulusal çıkar vurgulu bir yaklaşım içine girmesi şeklinde yansıyacak. Alman hükümeti, askeri harcamaları - GSYH'nın en az yüzde ikisine - yükseltme kararı alarak ve askeri modernizasyona 100 milyar Euro'luk bir fon ayırarak bunun ilk işaretini vermiş oldu. Şansölye Scholz'un Türkiye ziyareti ise Almanya'nın Avrupa'nın yeni güvenlik mimarisini inşa sürecine Türkiye'yi de dahil etme arzusunu gösteriyor. Ancak buradan Türkiye - Almanya ilişkilerinin çabucak düzeleceği sonucu çıkarılmamalı. Çünkü yeni hükümet Türkiye'ye ve hükümetine karşı son derece eleştirel tutum içinde olan, Türkiye'ye kuşkuyla bakan ve hatta karşı olan gruplar mevcut. Ayrıca Alman hükümeti gelecek yıl yapılacak seçimleri bekliyor; ondan önce önemli konularda adım atması - öngörülemeyen durum ve gelişmeler dışında - çok olası gözüküyor.